

“Soyuq Günəş”: yeni bir sənət hadisəsi, yaxud pandemiya zamanı təsəlli...

...filmə yazılan şərhlərdə, istərsə də, həmsöhbət olduğum yaşdıklarından ekran əsəri barədə çoxlu tərif eşidirdim. Nə qədər qərribə səslənsə də, bu ağız dolusu müsbət rəylər filmə baxmaq arzusu yaratmırdı. Niyə?! Çünki indiki zamanda reklam edilən və sosial şəbəkələr trendinə düşən bir çox yeniliklər qüsurlu və hətta bayağı olur... Amma “Qobustan”ın yeni layihəsinə qatılmaq üçün filmə baxanda fikirlərim dəyişdi.

Filmin mövzusu nakam və dillərə düşən eşq hekayəsindən götürülüb. O eşq ki, xoşbəxtlik gətirmir. Diogen

Paşazadə Xumar

necə deyir, sevgini cəsarətlə üçqat oğru adlandırmaq olar - o yatmır, cəsurdur və insanın hər şeyini ölümdən alır. Məhz bu süjetdə də bunu müşahidə edirik; sevgi bir an belə dinib-dayanmır, korşalmır, qarşısına çıxan çətinlikləri maksimum səviyyədə dəf etməyə fokuslanır və sonda əldə "kasıblıq", kimsəsizlik qalır...

Burada nəzərə çarpan ilk vacib və daha sonra hadisələrin gedişinə əhəmiyyətli şəkildə təsir edəcək bir adətə diqqət yetirmək istədim. Kənddəki toy səhnəsində gənc Osman Yarıqunata bir addım daha yaxınlaşmaq məqsədi ilə onun qarşısında oynayıb və qızı rəqşə dəvət edir. Yarıqunat nə qədər tərəddüd etsə də, adəti poza bilməz və rəqşə qoşulmalıdı. Qızı dəlicəsinə sevir Yarmədin bu rəqşdən kefi pozulsa belə, heç bir şey edə bilməz. Çünki adət-ənənə bunu tələb edir. Həmçinin, Yarıqunatın toyunda bütün o kədərin içində ləzgilərin toy adətləri də aydın göstərilir; gəlinin bəy evinə ağ at üstündə qırmızı örtüklə gətirilməsi, qayınananın xeyir-duası, cavan qızların gəlinin başına yığılması və s. də diqqətəlayiq məqamlardır. Obrazlara verilən adlar da həmin ab-havanı ifadə edir: Yarməd, Yarıqunat, Sadir, Qatfar, Eminat adları da bu cür antroponimlər kimi seçiyələndir. İstər-istəməz bu adları daşıyan qəhrəmanların ləzgi olduğunu dərk edirsən və hadisələrin ölkəmizin şimalında baş verdiyini anlayırsan. Kaş ki, aktyorların danışığında da məzmunadakı təbiiyyətin qüvvətlənməsi baxımından şimal aksenti hiss olunardı. Əlbəttə, filmin ləzgi dilində də dublyajı var, lakin elə azərbaycanca olan versiyada da şimal ləhcəsi, ən azı daha yaşlı nəslin bu cür danışığı müəlliflərin niyyətinə xidmət edərdir.

Aktyor oyununa gəldikdə isə baş rolları ifa edən hər iki gənc işlərinin öhdəsindən gözəl gəliblər. Mirsənan Kazımovu daha öncə tamaşa və seriallardan tanıyırdıq, İrənə Kərimova isə məhz Yarıqunat obrazı ilə tanındı, sevidi. Həmçinin, hər iki qəhrəmanın yaşlı vaxtını canlandıran Füzuli Hüseynov və Firəngiz Babayeva xarakterlərini dəqiq yaradıblar. Digər aparıcı rolları ifa edən aktyorların da haqqında bunu demək mümkündür. Lakin təəssüf ki, bezi epizodlarda bu peşəkarlıq axıracan aparılmır. Bu mənada ilk diqqətimi çəkən məqam

məhz Yarmədin müharibəyə yollanması səhnəsindəki köməkçi aktyorların soyuq, quru, cansız oyunu oldu. İnsanların üzündən müharibə əhvalı duyulmurdu, sanki gənclər döyüşə yox, tarlaya pambıq yığıma gedirlər. Ona görə mövcud vəziyyətdə ötürülmək istənilən əhvali-ruhiyyə havadan asılı qalmışdı. Və biz bu "dəjavü"nü daha sonra müharibədən gələn "qara kağız"ların ailələrə çatdırıldığı səhnədə də yaşayırdıq - övladının ölüm xəbərini alan valideynlərin, bacıların ruhsuz "məhv olmaları" çox qəribə gəlir adama.

Bütün bu kiçik çatışmazlıqları nəzərə alsaq belə, yenə də film uğurludur. Çünki mövzusu ilahidir, çünki sevgi heç bir zaman biganə qoymur insanı. İlahi sevgi anlayışı bəlkə də pafoslu görünür. Amma elə "Soyuq günəş" və onunla səsleşən gündəm göstərir ki, Füzuli kədəri aktuallığını itirmir. İkinci Dünya müharibəsi ərəfəsində, bu qədər mühafizəkar mühitdə baş vermiş sevgi hekayəsinin hazırkı dövrdə də şahidi ola bilərik - sevdini başqasıyla rahatca təsəvvür edən, beynində qurduğu ssenarilərə inanıb özünə başqa həyat "çığırı" açan Yarməd, sevgisinə sadıq qalan dağ kimi ucaqəlbli modern Leyli - Yarıqunat və qaratikan rolunu oynayan, maddi cəhətdən üstün olan, lakin o ilahi duyğuları yaşamaq üçün deyil, sırf prinsip xatirinə (başqaları ona yüksək məhəbbət bəslədiyi halda, bir nəfər onu rədd edir və bu da təbii olaraq, prinsip "müharibə"sinə gətirib çıxarır) "sevon" müasir İbn Salam - Osman prototipi.

Qovuşa bilməyib intihara əl atan yeniyetmələri, gəncləri sosial şəbəkə gündəmlərində görəndə Yarməd və Yarıqunatın valideynlərinin də ardıcılığının bol olduğuna inanıram.

Yarıqunat xəstəlik tapandan sonra ailəsinin peşmanlığı sözün həqiqi mənasında qıcıq doğurur. Gənclərin qovuşmasına ən çox mane olan ata, ana və qardaşın münasibətindəki dəyişiklik, hətta bir qədər sonra köklü peşmanlıq kədərləndirir. Yaxud elə başqa ziddiyyətli məqam; Osmanın ailəsi Yarıqunatla Yarmətin bir-birlərini sevdiklərini bildikləri və buna baxmayıb elçi getdikləri halda, toyun səhəri günü bu sevgini qızın "başına çırpırlar". Bütün bunları köhnəliyin, geriliyin tən-

qidi kimi qəbul edə bilərik... Axı yüz-yüz illərdir ki, marifçilərimiz bunu deməyə çalışırlar. Sadəcə heç bir şeyin dəyişməməsi - erəb qızı Leylinin, ingilis Cülyettanın, türk xanımı Təhminənin və ləzgi qızı Yarıqunatın bir-birindən əsrlərlə ölçülən vaxt məsafələrində eyni taleyi yaşaması üzücüdür...

Bəli, nəticədə yanan da, yaman da, yarım qalan da Yarıqunat oldu.

Aytaç Zeynalova

"Soyuq günəş" Azərbaycan kino tarixində ilk ləzgi bədii filmi kimi çox böyük maraq doğurdu. İlk kadrlardan mövzunun ancaq məhəbbət olduğunu düşünsəmdə, filmə diqqətlə baxanda anladım ki, belə deyil. Film həm ləzgi xalqının məişətindən, adət-ənənələrindən söz açır, həm də bəşəri problemə - müharibə mövzuna toxunur. Müharibə hər zaman günahkardı. Bəlkə Yarməd müharibəyə getməsə, mübarizə aparıb qovuşa bilərdilər sevirən ürəklər... Amma!

Təbii ki, filmi milyonların sevimlisinə çevirən ilk növbədə yaradıcı heyət və daha çox da aktyorlardır...

Mirsənan Kazımovu Yarməd, İrənə Kərimovamı Yarıqunata və müsahibələrində dedikləri kimi - hər yerdə bu adlarla çağırılıb tamaşaçı sevgisinin obyektinə çevirən ortaya qoyulmuş uğurlu işdir.

Lakin təəssüf hissi ilə qeyd etməliyik ki, aktyorların gənclik və yaşlılıq məqamlarına diqqət yetirsək, uyğun olmayan bəzi məqamları görə bilərik. Ən çox da Yarmədin yaşlı vaxtını canlandıran Füzuli Hüseynov istər xarici görkəm, istərsə də davranış cəhətdən gənc Yarmətin davamı kimi görünür. Ekran əsərinin sonlarında Yarməd elə filmin adına uyğun olaraq soyuq davranır. Belə ki, əvvəllərdə bu sevgidən aşib-daşan Yarməd əsərin sonunda, demək olar ki, yox kimidir. Bunu Yarıqunatın sözlərində də görə bilərik: "Mən elə zənn edirdim ki, sən qayıdanda qəlbimə məlhəm olacaşsan, demə, uzaqda olanda mənə daha yaxındır".

Ümumiyyətlə, filmin Yarmətin Yarıqunatla uzun illər sonra görüşməsinədək olan hissəsi daha böyük maraqla baxılır. Sona doğru hadisələrin dinamikası azalır. Məsələn, 40 il Yarməti görməyən Yarıqunatın onu ilk baxışda tanıması nə dərəcədə inandırıcıdır görün?! Hadisələrin əslini öyrənən Yarmədin böyük fədakarlıqla bütün ömrünü bada verən Yarıqunatı yenə tək qoyub getməsi isə adamda üsyan ovqatı yaradır. Bəlkə də, ömrünün qalan hissəsini öz ata yurdunda Yarıqunatla birlikdə qalsa idi, daha ədalətli olardı hər şey. Amma bu, sadəcə tamaşaçı arzusudur. Filmin mövzusu real həyat hadisələrindən götürüldüyü üçün bu iradəmin yersiz olduğunu başa düşürük.

Filmə ən sevdiyim məqam - Sadirin Yarməti tapmağına səbəbin Yarıqunat məhnəsi olmasıdır.

Sosial şəbəkələrdə XX əsrin 40-cı illərinin məhəbbətini XXI əsr gənclərinin sevgisi ilə qarşı-qarşıya qoyan izləyicilər Yarıqunatın sadıqlığını təqdir edir və Yarməti vəfasızlığına görə yıxıb-sürüyürlər. Çoxlarını düşündürən belə bir sual var: bu dövrdə belə sevgi varmı, görəsən?

Çoxu "yoxdur" - deyir. Mən amma inanmaq istəyirəm ki, var belə sevgilər... Təki Yarıqunatın taleyi təkrarlanmasın!

Arzu Quliyeva

Mirzə Ələkbər Sabir deyir: “Ata gördüm, qızını oxutmaq üçün gecəni bir baş soğan və boyat çörəklə keçirir. özü yemir-ıçmır, qızını oxudur. Ata da gördüm qızını öz varlı dostunun gəda oğluna hədiyyə kimi bağışlayır, daim şan-şöhrət içində yaşamaq üçün. Və əgər qızı bir gün üstünə qayıdarsa, “namusumu ləkələmə, qayıt xarabana” deyir. Namusunu nə vaxt itirdiyindən xəbəri də yox”.

“Soyuq günəş”ə baxanda istər-istəməz dahi Sabirin bu fikirləri yadıma düşdü. “Kasıb oğlana qızı vermək-dənsə, imkanlı biriylə qohum olub güzəranını yaxşılaşdırmaq” kimi standart düşüncənin xoşbəxtlik gətirmədiyini anlamağımız üçün neçə yüz il keçməliyi görün... Elə “Soyuq günəş” filmi bu fikrin necə yanlış olmasını Yarqunatın valideynlərinin peşmanlığı ilə göstərir.

Filmin əsas təməlini Yarqunat və Yarmətin sevgi hekayəsi təşkil edir. Yarqunatın Yarmətə olan sevgisi, sədaqəti Azərbaycan qadınının sadiqliyinin ifadəsidir: “Mənə sənle bağlı xatirələr yetər”.

Yarqunat, gəncliyindən Yarmətin nə zamansa gələcəyini düşüncə ilə yaşasa da, artıq müəyyən vaxtdan sonra onun yoxluğuyla barışmışdı. Filmə bu günün ovqatıyla baxanda şəhid xanımlarını düşünürəm. Axı on-

lar əbədiyyətə qovuşmuş yarılarının yasını saxlayaraq ömürlərini başa vururlar. Sonrakı taleyin necə davam etməsindən asılı olmayaraq bu kədər həyat boyu aman vermir onlara. Elə bu filmdə Yarqunatın müharibədən sonra da sevgilisini necə gözləməsinə baxdıqca onların çəkdiyi əziyyəti, kədəri, yalqızlığı biraz da olsa, dərk edə bilərik.

Hadisələrin məhz 1941-45-ci illər İkinci Dünya müharibəsi dövrünə təsadüf etməsi filmin təsir gücünü artırır. Müharibənin özü ilə gətirdiyi dərdlər, itkilər burada əksini tapır. Elə Yarmətin öz ölkəsinə, ailəsinə, sevgisinə geri qayıda bilməməsinə səbəb də müharibə və rejimin amansız qanunlarıdır.

Ölkəmizin şimal bölgəsi təbiətinin gözəllikləri, ləzgi xalqının adət-ənənələri, ləzgi qızlarının üzündəki məsum gözəllik, balaca evlərin, kiçik məhəllələrin yaratdığı ab-hava filmi daha da baxımlı edir. Üstəgəl, filmin musiqisinin, Yarqunat mahnısının təsirli olması da ekran işinin uğurunu şərtləndirir.

Sevinc Kərimzadə

“bütün qadınlar saf məhəbbətlə sevir, amma kişilər sevgini dərk etmir...” tezi ilə yanaşır bu filmə, daha doğrusu, filmin ideyasına. Məncə, burada qanımlıcaq obraz varsa, o da Yarqunatın anası Eminatdır. Aktrisa Qəmər Məmmədova bu zəhmli və hökmlü qadını dəqiq yaradır. Sonradan yumşalması da, tar-mar olmuş ailəsinin bu hala gəlməsində özünü günahkar bilməsi də daha dərin mövzudur. Həm də ana-qız qarşıdurması istər-istəməz “yaxşı adını yaman edirsən” - deyən ananı, Leylinin anasını yada salır.

Sözü dinlənilməyən, arzularına, istəklərinə baxılmayan və əşya kimi başqa bir evə göndərilən Leyli, yeni Yarqunat.

Övladını zamanın qaydalarına təslim edib onun hiss-

“Soyuq günəş” filmi- nin mövzusu izləyiciyə çox təsir edir. Və ən təsirli olan məqam bu filmin mövzusunun gerçək həyatdan götürülməsi və məhz həqiqətlərin lentə alınmasıdır. Filmin çəkilişi üçün seçilən məkan, obrazların xarakteri, ləzgi xalqının adət-ənənələri, yaşam tərzi, arzu-istəklərinin ifadəsi, hətta qəhrəmanların geyimlərinə qədər hər bir kiçik detal ideyaya xidmət edir. Filmin uğuru haqqında sonsuz qədər danışmaq olar. Lakin hər bir uğurlu işdə olduğu kimi, irili-xırdalı qüsurları da yox deyil. Apardığım kiçik araşdırma göstərdi ki, izləyicilərin rəylərində əksəriyyət Yarməti vəfasız, xəyanətəkar adlandırır. Və

lərini heç sayan - Eminat. Gəlin onların dialoquna diqqət yetirək:

“Yarqunat: Kənddə Osman qədər zəhləm gedən ikinci bir adam yoxdur. O haçandan kişi olub?!”

Eminat: Az, sən nə bilirsen kişi nədir, hə?! Elə şeyləri bilmək üçün sən hələ uşaqsan.

Yarqunat: Uşağamsa, onda niyə mənə başınızdən tez eləmək istəyirsiniz?”

Bu dialoqda da ananın öz fikirləri arasında yaranan ziddiyyətin şahidi olur. Və elə indi də övladına “sən bilməzsən” - deyib onu uçuruma yuvarladan valideynlər göz önünə gəlir.

Yarqunatın böyük ürəyi və böyük sevgisi sadəcə Yarmətə sona qədər sadiq qalması ilə görünür. Yarmətin anasına yorulmadan son nəfəsinə qulluq etməsi, onun evinə köçməsi, onun nəslindən olan uşağı götürüb savadlı bir övlad kimi böyütməsi və s. Yarqunatın xarakterini tamamlayır. Əsl saf sevgi elə belə olur!

Ən acı gerçək isə müharibədir. Nədənə, məhz müharibə xəbəri daha çox təsirli filmə. Adı üstündə - MÜHARİBƏ. Yarımçıq qalan xəyallar və talelər, işığı sönmə, zülmətə qərğ olan evlər, dul qalan qadınlar, bir gecədə saç ağaran analar və qəddi öyilən atalar. Nə yaxşı ki, biz zəfər çaldıq. Amma bununla belə, müharibənin bu amansızlığı da qaçılmazdı. Filmə də belə bir səhnə var:

“Kimisi qalib qayıdan yoldaşının, qardaşının, oğlunun şərəfinə süfrə açıb deyib-gülür. Amma kimisi də yollara baxıb, “bəs mənə balam niyə gəlmədi” deyib köks ötürür.

Yarqunat belə bir cümlə işlədir filmə: “Yarmət, bizi Allah yox o ZALIMLAR ayırdı!” Zalım olan təkə mühit, adamlar, sevgini əsrlər boyu cinayət bilən nadanlar deyil. Həm də müharibədir... Hadisənin gerçək olması bir daha göstərir ki, həqiqi eşq sadəcə əfsanə deyil. Sevgi hər zamanda, hər dövrdə var və olacaq. Amma gerçək sevgi hekayələri acı sonluq və hicranla bitir! Əsl sevenlər qovuşa bilməyib dastana dönənlərdir!

Paşayeva Ülkər

Doğrusu, indiki zamanda kiminsə şəxsi vəsaiti hesabına film çəkməsi elə qəribədir ki... Axı balaca, ya böyük büdcəsi olan hər kəs bir az daha çox qazanmağa, hətta varlanmağa çalışır. Sosial şəbəkələrin alver məkanına çevrildiyi bir zamanda, hər kəsin reklam, nə bilim “gəl ay müştəri” hayında olduğu vaxtda Sədaqət Kərimovanın ssenari yazması və öz vəsaiti ilə çəkilməsi çox təsirləndirdi gəncləri. Üstəlik, pandemiyanın filmin təqdimatını əngəlləməsi, ekran işinin kinoteatrlarda nümayiş edilərək gəlir gətirməməsi də başqa problemdi. Müəlliflərin heç nəyə baxmayaraq filmi gənclərə hədiyyə etməsi, ictimaiyyətin ixtiyarına belə təmənnasız verməsi pandemiya dövrünün ən böyük təsəllisi oldu, deyə bilərik. Bütün sənət ocaqlarının bağlı olduğu bir vaxtda, yeni əsərlərin qurulmadığı, filmlərin çəkilmədiyini bir zamanda “Soyuq günəş” ciddi bir hadisə oldu.

Filmin ilk kadrlarından xoş bir ab-hava duyulur. Bir azdan sevgi iri planda görünəcək - Yarmət və Yarqunatın sevgisi. Bu saf sevgi onların aid olduğu xalqın - ləzgilərin adətləri ilə yanaşı verilir. Nə yazıq ki, bu

adətlərin içərisində sevinc gətirəni də var, kədər gətirəni də. Sevinc gətirən toy adətidirsə, kədər gətirən valideynlərin balalarına azadlığı çox görməsidir.

Rejissorun ən böyük uğuru elə bu iki ab-havanı yanaşı göstərə bilməsidir. Kino tariximizdə başqa bir sevilən filmdə də belə adətlər əks olunub. V.Mustafayev və C.Mirzəyevin “Böyün oğurlanması” filmində həm toy adətləri, etnoqrafik detallar və bir-birini saf sevgilə sevən gənclərin mübarizəsi yumoristik müstəvidə göstərilib. “Soyuq günəş”də isə hər kadr kədər, göz yaşı, təəssüf oyadır.

Filmi araya-ərsəyə gətirən komandanın peşəkarlıq səviyyəsi haqqında birmənalı söz demək çətindir. Bir tərəfdən kiçik vəsaitlə çəkilən ekran işində hansısa uyğunsuzluqlar da təbiidir. Amma digər tərəfdən məsələn, Yarmətin qoca vaxtının ruhsuzluğu, yaxud yaşa dolmuş Yarqunatın zarafatlarının duzsuz təsir bağışlaması bu məqamların daha incə işlənməsi arzusu yaradır.

Filmə yazılmış rəyləri incələyəndə çağdaş tamaşaçının, xüsusən gənclərin belə filmlərə ehtiyacını hiss etdim. Sadəcə “Yarqunat” mahnısının hitə çevrilməsi də bu reallığın, ehtiyacın göstəricisidir.

